

257

CONST. MOISIL

CUM TREBUE ÎNTELEASĂ
ISTORIA ROMÂNILOR

(EXTRAS DIN REVISTA TINERIMEA ROMÂNĂ 1920)

BUCUREȘTI

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-sor I. St. Rasidescu

16, Strada Paris (fostă Doamnei), 16

1920

Q. 16.316/1961

Argumentații: J. R. Coș (J. Școala)
(ada la universitate) ni despo bogorii
artiz
Se pare că este un
fr. la bogorii
Argen Toram: J. R. Coș (J. Școala)

Cum trebuie înțeleasă istoria Românilor

Nu se poate contesta, că una dintre îndatoririle ce se impun de la sine, în mod natural, ori cărui Român cult este de a cunoaște cât se poate de temeinic istoria poporului său. În special aceluia dintre noi, cari au pretenția să ia parte la conducerea neamului, indiferent din ce clasă socială ar face parte, li se impune această îndatorire în chip imperios. Căci nu poate exista patriotizm conștient și luminat fără cunoașterea adâncă a întregii dezvoltări istorice a poporului nostru, după cum nu putem avea o privire justă asupra problemelor actuale și viitoare ale acestui neam, fără să fi pătruns marile curente ce l'au frământat în cursul veacurilor.

Dacă însă aceasta constituie o datorie pentru fiecare cetățean cult, la rândul lor, cei ce scriu istoria au și ei datoria de a studia cât mai amănunțit evoluția noastră istorică și de a o prezenta publicului în mod cât se poate mai obiectiv. O expunere tendentioasă este tot atât de periculoasă ca și una bazată pe cercetări insuficiente, ori superficiale. Astfel de expuneri pot contribui numai la răspândirea de idei greșite despre trecutul nostru și la deșteptarea de sentimente injuste față de anumite personaje sau epoce istorice.

Cunoștințele istorice nu sunt răspândite numai de istorici, ci atâția alți factori își iau sarcina să informeze publicul despre trecutul nostru. În primul rând, școala face atât în cursul primar, cât și în cel secundar și superior, lecții speciale de istoria Românilor; de altă

parte oamenii politici și ziarisții găsesc dese prilejuri să expună, să discute și să comenteze faptele și evenimentele istorice.

În școală se predă un fel de istorie oficială, care nu este totdeauna în concordanță cu adevărul istoric, sau în cel mai bun caz, omite anumite lucruri „din motive pedagogice”. Oamenii politici se servesc de istorie pentru a-și susține sau justifica părerile lor, sau ale partidelor lor și deci sunt ispitiți să denatureze adevărul. În sfârșit ziarisții exprimă părerile unora sau altora, și prin urmare nici ei nu pot fi imparțiali.

Cele mai multe popoare culte au cărți de istorie națională, cari au devenit populare; ca niște adevărate Biblii ale neamului, ele nu lipsesc din biblioteca nici unui cetățean. Scrise pentru a putea fi citite de toți, aceste cărți cuprind istoria documentară sau anecdotică fără altă intenție, decât cel mult de a prezenta dezvoltarea poporului respectiv într’o lumină cât se poate mai frumoasă, cu nobilul scop de a dezvolta prin aceasta mândria națională și de a stimula încrederea în forțele neamului.

Noi nu avem până acum o istorie a Românilor, care să fie la îndemâna tuturor. Avem manuale de școală, avem cercetări savante, dar o istorie populară, scrisă pentru educarea națională a poporului, ne lipsește. La noi publicul mare, ca și oamenii culți—nespecialiști—cunosc istoria mai mult din cărțile de școală, din discursurile politicianilor, din conferințele ocazionale și din articolele de ziare. Iar cele mai multe scrieri din acestea reflectează o concepție neexactă despre dezvoltarea poporului nostru, concepție care prezintă această dezvoltare într’o lumină exagerat de tristă.

II

Ideile fundamentale ale istoriei noastre au fost formulate și expuse în mod sintetic pentru întâia oară în epoca Regulamentului Organic. Istoricii și publicisții de atunci—ca de altfel întreaga noastră clasă cultă—se aflau sub influența ideilor naționale și liberale, ce se răspândeau cu atât mai mult, cu cât opre-

siunea protectoratului rusesc devenia mai nesuferită. De altă parte în mintea oamenilor de atunci era încă proaspătă amintirea regimului fanariot, care fusese înlăturat nu de mult și contra reminiscentelor cărui se purtau încă lupte pe terenul social și lingvistic. Era deci natural, că în astfel de împrejurări și sub aceste influențe, atât epoca fanariotă și cea a protectoratului rusesc, cât și întreagă epoca suzeranității turcești, să fi fost văzute, de cei ce scriau atunci istoria, printr'o prizmă de tot neagră și să fi fost înfățișate în acest chip publicului.

De altă parte școala ardeleană își răspândise teoriile ei despre origina romană a poporului nostru, și această descendență din neam împărătesc, era o mângâiere pentru starea de umilință politică, în care se găsea întreg neamul românesc, dar și un motiv puternic de mândrie națională. Nu este de mirare prin urmare, că epoca romană a apărut în ochii tuturor ca una din cele mai strălucite, și că toți cei ce scriau istorie au căutat să răspândească această părere, uitând aproape cu totul descendența din Daci. Și iarăși era natural ca năvălirile barbare, cari au pus capăt acestei epoci strălucite, să fie mult exagerate în rău, iar suferințele, ce le-au îndurat Românii din cauza lor, să fie prezintate ca mai grozave decât ale altor popoare atinse de năvălitori.

Tot din cauza acestei stări sufletești și a luptelor pentru libertate, la care mulți din ei au luat parte, primii scriitori istorici au considerat acțiunile militare ale poporului nostru, drept cele mai importante și mai strălucite fapte istorice, punându-le pe planul întâi și neglijând cu desăvârșire dezvoltarea culturală. Față de tristețea și umilința ce învăluia—după concepția lor—cea mai mare parte din trecutul nostru, succesele războinice câștigate în decursul timpului contra unor dușmani cu mult mai tari, apăreau într'o lumină neobișnuit de frumoasă. Ele întunecau cu totul eforturile culturale făcute de neamul nostru, cari de altfel nici nu erau decât prea puțin cunoscute, din cauza studiilor insuficiente în această direcție.

Cei mai mulți dintre istoricii de mai târziu au adoptat

acest mod de a vedea și chiar astăzi— cu toate cercetările specialiștilor—el se menține în cărțile și publicațiile ce sunt la îndemâna publicului mare. Astfel, concepția falsă despre dezvoltarea istoriei noastre persistă încă ; cei mai mulți dintre oamenii noștri culți consideră trecutul nostru ca un șir de nenorociri și umilințe, de întuneric și decadență ; iar în mijlocul acestui întuneric, abia din când în când apare câte o figură luminoasă, sau câte o scurtă epocă de strălucire războinică.

De sigur că în parte acest mod de a vedea se datorește și faptului, că până acum în judecarea evoluțiunii noastre istorice s'au luat în considerare aproape exclusiv faptele militare și nu s'a ținut decât prea puțin seamă de dezvoltarea culturală și de prefacerile de ordin economic și social.

Se poate întâmpla ca o epocă să nu strălucească prin fapte militare și cu toate acestea să însemneze un progres mare pe terenul cultural sau economic. Sfortările popoarelor se fac pe diferite terenuri și nu este drept să judecăm generații întregi numai după un singur criteriu, ci trebuie să avem în vedere activitatea lor pe toate terenurile.

De aceia credem că modul cum a fost privită până acum dezvoltarea istorică a poporului nostru, este fundamental greșit și cu totul în contradicție cu veritatea istorică.

I-I

După cum rezultă din complexul studiilor și cercetărilor făcute până acum asupra istoriei noastre, evoluția poporului Român se prezintă, în mod firesc, cu totul altfel.

Poporul de baștină al țării noastre, Dacii, au avut o dezvoltare politică și culturală în multe părți superioară altor popoare antice din răsăritul Europei. Influențe culturale destul de puternice s'au exercitat asupra lui și de către Greci, cu cari au fost în legături comerciale din vremuri foarte vechi și de către Romani, mult timp înainte de cucerirea Daciei.

Rezistența eroică a Dacilor contra năvălirii Romani-

lor fiind la urmă înfrântă, cultura dacă a fost coplesită de cea romană, iar din amestecul elementului roman, stabilit în mare număr în Dacia, cu elementul autohton — desigur mult (mai numeros — s'a născut poporul Daco-Roman. Tot în acest mod s'a format în Galia poporul Galo-Roman, în Spania cel Ibero-Roman, etc.

Influența culturii romane și organizația provincială romană au durat până la ocuparea Daciei și Moesiei de Goți, în veacul al III-lea d. Cr. De atunci contactul Daco-Romanilor cu imperiul se întrerupe și se stabilesc noi condiții de viață, cari nu permit ca Daco-Romanii să continue viața civilizată de până atunci, nici să păstreze organizația superioară ce o aveau de la Romani. Aceste condiții noi de viață au continuat să dureze și să se desvolte în tot cursul năvălirilor barbare, până în veacul al IX-lea, iar rezultatul a fost căderea poporului Daco-Roman pe același nivel cultural cu al barbarilor, deci barbarizarea lui. La fel s'a întâmplat și în celelalte provincii ale imperiului, în cari s'au stabilit barbarii și nu este nici un motiv să credem, că la noi năvălirile ar fi fost mai groaznice decât în alte părți.

Dar în timp ce năvălirile barbarizau poporul Daco-Roman, în sânul lui se petrecea și un alt proces deciziv: din amestecul Daco-Romanilor cu năvălitorii eșia un popor nou, Poporul Românesc. Tot așa s'au născut și celelalte popoare romanice în provinciile apusene ale imperiului. Iar această prefacere etnică are pentru omenire și pentru viitorul ei o importanță mult mai mare decât distrugerea culturii romane, care și altfel era amenințată să dispară.

În momentul apariției lor ca popor deosebit, Românii aveau o organizație primitivă și se găseau pe o treaptă inferioară de cultură, cum de altfel era natural. Dar de la organizația primitivă a satelor și cetăților am trecut repede la alta mai înaltă, a voevodatelor; apoi din unirea mai multor voevodate s'au format cele două voevodate mari sau principate: al Țării Românești și al Moldovei, cum se formase și în Balcani statul mai mare al Asaneștilor. Din acestea după un timp s'a

desvoltat Regatul Românesc, în jurul căruia grupându-se astăzi toate provinciile românești, s'a dat naștere României Mari.

De asemenea dela starea primitivă de cultură am izbutit să ne ridicăm treptat-treptat la situația culturală actuală, după ce am asimilat elemente de cultură bizantină și slavă și am reușit să înlăturăm influențele dezastruase ale puternicilor civilizații ale statelor vecine, cari urmăreau să ne înghită.

Se înțelege că pentru a ajunge la acest rezultat a trebuit să facem eforturi mari și să dăm lupte crâncene, a trebuit să înlăturăm dificultăți, ce păreau imposibil de înlăturat. Micile organizații românești au trebuit să lupte timp îndelungat cu state puternice, cum au fost Ungaria, Polonia, Imperiul Turcesc, Austria, Rusia, cari toate urmăreau să ne distrugă. Și lupta aceasta nu a fost purtată numai cu armele contra unor arme mult mai puternice, dar a trebuit purtată și pe terenul economic contra unor forțe cu mult superioare, și pe terenul cultural contra civilizațiilor străine, cari căutau să ne desființeze.

În aceste lupte părți din poporul nostru au încăput sub stăpâniri străine și sub influențe culturale străine; altele s'au putut menține mai mult sau mai puțin neatârinate. În ori ce caz, în totdeauna s'a putut păstra un sâmbure de organizație românească, în jurul căruia să se grupeze teritoriile înstrăinate și care să conserve neatinsse elementele culturii românești. Și important este, că în lupta de zece ori seculară, ce am purtat-o pe toate terenurile, nu numai că am putut rezista, dar am și învins. Astăzi dușmanii noștri, mari și mici, sunt la picioarele noastre, astăzi cultura românească apare strălucitoare, după ce a înlăturat sau asimilat celelalte civilizații, cu cari a venit în contact.

Dar în cursul acestei lupte, de multe ori a trebuit să ne oprim în loc, de multe ori am fost învinși, de multe ori a trebuit să dăm îndărăt; nici odată n'am încetat însă de a ne pregăti și de a crede în izbânda noastră.

După ce zeci de ani stătulețele românești au făcut eforturi să înlătore supremația ungurească sau polonă, a

trebuit ca timp de aproape 200 ani să luptăm rând pe rând, Munteni, Ardeleni și Moldoveni contra năvălirii turcești. Am căzut la urmă învinși, dar rezistența noastră a slăbit mult pe învingători. În perioada de odihnă, ce a urmat acestor lupte, deși slăbiți din punct de vedere militar și politic, deși decăzuți din punct de vedere social și economic, am știut să progresăm măcar pe terenul cultural, întemeindu-ne o cultură națională în locul celei slavo-bizantine, care ne stăpânise până atunci.

Chiar și în epoca atât de detestată a Fanarioților, am știut să ne apropiem ideile regeneratoare ale revoluției franceze, iar frații din Ardeal să se deștepte la o viață națională mai înaltă.

Unii susțin, că dacă am izbutit să învingem în lupta de zece ori seculară, pe care am dus-o până acum, datorim succesul nostru Proniei Cerești, care ne-a ajutat. Alții cred că Norocul ne-a favorizat. În sfârșit, alții atribuie succesul Destinului. Se poate ca toți acești factori să fi contribuit la reușința noastră, dar nu-i mai puțin adevărat, că fără munca continuă și neobosită a poporului nostru, fără eforturile și sacrificiile supraomenești, ce le-a făcut în toate timpurile și fără energia ce am desfășurat-o ori de câte ori s'a simțit nevoia, nu izbuteam.

Prin urmare să părăsim concepția pesimistă, ce fără dreptate ne-am format-o despre evoluția noastră istorică, și să judecăm această evoluție după rezultatele generale ce le-a dat, iar nu după scăderile parțiale, ce le constatăm din când în când.